

การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในยุค Disruption ของโรงเรียนในจังหวัดขอนแก่น

The development of creative learning management innovation
in the era of disruption in Khon Kaen Schools

สมควร นามสีฐาน¹, นิรัช เรืองแสน²

นิวัตนา วรรณคำ³ และ สุทธิพงษ์ สายาพัฒน์⁴

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2}

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน^{3,4}

Somkhuan Namseethan¹, Niraj Ruangsang²,

Niwattana Wannakam³ and suhttipong sayapat⁴

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus^{1,2}

Mahamakut Buddhist University, Isan campus^{3,4}

Corresponding Author, Email: Somkhuan.nam@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่เป็นไปได้ สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและ ครูผู้สอน จำนวน 341 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ PNI^{modified}

ผลการวิจัย พบว่า

1) สภาพปัจจุบันของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ในยุค Disruption ของโรงเรียนในจังหวัดขอนแก่น สภาพแวดล้อมภายใน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่เป็นไปได้ของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากสภาพปัจจุบัน จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่เป็นไปได้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

* ได้รับบทความ: 25 กุมภาพันธ์ 2567; แก้ไขบทความ: 9 มกราคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 29 มีนาคม 2568

2) ความต้องการจำเป็นของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน โดยภาพรวม ค่าดัชนี PNI_{modified} (2) เฉลี่ยเท่ากับ 0.121 สภาพแวดล้อมภายนอก โดยภาพรวม ค่าดัชนี PNI_{modified} (2) เฉลี่ยเท่ากับ 0.467 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โรงเรียนขนาดเล็ก และขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้และความต้องการจำเป็นที่พึงประสงค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กและใหญ่และโรงเรียนขนาดกลางและใหญ่ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สภาพแวดล้อมภายนอก โรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้และความต้องการจำเป็นที่พึงประสงค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กและใหญ่ กับโรงเรียนขนาดกลางและใหญ่ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: การพัฒนานวัตกรรม; การจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์; ยุค Disruption

Abstract

The purpose of this research is to study current conditions. The feasible and desirable conditions of creative learning management innovation development are quantitative research. The sample group includes school administrators and teachers. 341 people. Research instruments include questionnaires. Statistics used in research include percentages, averages, standard deviations and PNI_{modified}

The research results were as follows:

1) Current conditions of innovative development of creative learning management In the era of disruption in schools in Khon Kaen, the overall internal environment analysis is moderate. The feasible conditions of development of creative learning management innovation as a whole are at a high level and the desirable conditions of development of creative learning management innovation as a whole are at a high level. Current conditions of innovative development of creative learning management From the analysis of the external environment, the overall level is moderate. The feasible conditions of development of creative learning management innovation as a whole are at a high level and the desirable conditions of development of creative learning management innovation as a whole are at a high level.

2) The need for innovative development of creative learning management Based on the overall analysis of the internal environment, the PNI modified index value (2) of the possible needs of the creative learning management innovation development conditions had an average PNI modified (2) value of 0.121. The need for innovative development of creative learning management Overall, the PNI modified (2) potential needs of creative learning management innovation development conditions had an average PNI modified (2) value of 0.467. Current state of creative learning management innovation development In the era of school disruption in Khon Kaen, the overall internal environment is moderate. The possible conditions of creative learning management innovation development are at a high level overall, and the overall desirable conditions are at a high level. Current conditions From the analysis of the external environment, the overall level is moderate. The overall possible condition is at a high level and the overall desirable condition is at a high level

Keywords: Innovative Development; Creative Learning Management; Disruption Era

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54(4) ได้กำหนดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้ว่า การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 หมวดที่ 4 มาตรา 22 ได้เน้นถึงการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และมาตราที่ 24 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ กำหนดให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการ ดังนี้ ข้อ 2 “ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา” ข้อ 3 “จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

นวัตกรรมการสอน คือ สิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือแตกต่างจากเดิมซึ่งอาจจะเป็นความคิด แนวคิด แนวทาง ระบบ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ สื่อและเทคนิคต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งได้รับการคิดค้นและจัดตั้งทำขึ้นใหม่เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษา สื่อการสอนที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

โดยผ่านการผลิต การทดลองใช้ ปรับปรุงจนมีประสิทธิภาพแล้วจึงนำไปใช้จริงอย่างได้ผล คุณลักษณะ นวัตกรรมทางการเรียนการสอนจะต้องเป็นสิ่งใหม่เกี่ยวกับการสอนทั้งหมด เป็นสิ่งใหม่เพียงบางส่วน เป็นสิ่งใหม่ที่ยังอยู่ในกระบวนการทดลอง ได้รับการยอมรับและนำไปใช้บ้างแล้วแต่ยังแพร่หลาย สิ่งใหม่ที่นำมาปรับปรุงใหม่ทดลองใช้และเผยแพร่ (สมควร นามสีฐาน, 2561) โดยนวัตกรรมทางการเรียน การสอนแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ นวัตกรรมประเภทผลิตภัณฑ์หรือสิ่งประดิษฐ์ และนวัตกรรมประเภท รูปแบบ เทคนิค และวิธีการสอน การพัฒนานวัตกรรมทางการเรียนการสอนมีหลักการ คือ การระบุปัญหา (Problem) การกำหนดจุดมุ่งหมาย (Objective) การศึกษาข้อจำกัดต่าง ๆ (Onstraints) การประดิษฐ์ คิดค้น (Innovation) การทดลองใช้ (Experimentation) การเผยแพร่ (Dissemination) กิจกรรมความคิดเชิงสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียน มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถจัดได้หลากหลาย รูปแบบ เช่น กิจกรรมทางภาษา กิจกรรมการแสดงออกทางจินตนาการ การวาดรูป การเล่านิทานโดยใช้ เทคนิคต่าง ๆ การเล่นเกมต่าง ๆ งานสร้างสรรค์จากกระดาษ การประดิษฐ์ รวมทั้งการฝึกแก้ปัญหา ในทางสร้างสรรค์ เป็นต้น การจัดการเรียนรู้แบบส่งเสริมความคิดเชิงสร้างสรรค์ สามารถปรับประยุกต์ใช้ ในสถานศึกษาทุกชั้นและทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสมและใช้ในชีวิตประจำวันก็ได้ตาม กระบวนการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (สมควร นามสีฐาน, 2562)

กระบวนการพัฒนาในยุค Disruptive Innovation ทางการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย (วิชัย วงษ์ใหญ่ และ มารุต พัฒนาผล, 2562) ขั้นตอนที่ 1 การมองเห็นปัญหา (Insight) ขั้นตอนที่ 2 คือ การวิเคราะห์และออกแบบการแก้ปัญหา Problem) ขั้นตอนที่ 3 คือ การทดลองใช้นวัตกรรมจัดการ เรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหา (Solution) ขั้นตอนที่ 4 คือ การใช้วัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ผ่านการทดลอง ใช้จนประสบความสำเร็จมาแล้ว (Business model) ผู้สอนเป็น Coach ให้กับผู้เรียน ด้วยการจูงใจ และ ชี้แนะให้ผู้เรียนใช้วิธีการเรียนรู้ของตนเองให้กำลังให้ผู้เรียน กระตุ้นความเชื่อมั่นในตนเองและความภาคภูมิใจ ในตนเอง และมีบทบาทการโค้ชเพื่อพัฒนาศักยภาพเรียน ประกอบด้วยบทบาท 3 ด้าน ได้แก่ การพัฒนา ความยึดมั่นผูกพัน (Engage) การเสริมพลังการเรียนรู้ (Empower) และการพัฒนาความกระตือรือร้น ในการเรียนรู้ (Enliven) กระบวนการเรียนรู้ (learning process) จะมีความสำคัญมากกว่าผลผลิตของ การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง ส่วนการประเมิน เน้นการประเมินตามสภาพจริง ใช้แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) และการประเมินทักษะปฏิบัติ (performance) การศึกษาทุกวันนี้ไม่ได้แข่งกันที่ความสำเร็จหรือความสามารถในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังแข่งขันกันด้วยการคาดการณ์อนาคตและการเตรียมรับมือกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น ปัจจัยแห่ง ความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้เชิงกลยุทธ์ คุณลักษณะของครู ต้องประกอบด้วย 8 ประการ คือ เชี่ยวชาญเนื้อหา มีทักษะในการใช้ ICT เป็นผู้สร้างสรรค์ความรู้ จัดกิจกรรมเชื่อมโยง เรียนรู้แบบร่วมมือ การสื่อสารที่ดี มีความคิดสร้างสรรค์ มีมูทิตา ความรัก ความปรารถนาและความห่วงใย

เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จหรือเป้าหมายที่ต้องการ ภายใต้สภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกเพื่อหาโอกาสและข้อจำกัด และวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเพื่อหาจุดอ่อน จุดแข็ง ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความสม่ำเสมอ และความเป็นประโยชน์ โดยการยึดหยุ่นตามสภาพแวดล้อมนั้น ๆ อันจะเกิดเป็นผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง

ด้วยเหตุผลและความเป็นมาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในยุค Disruption ของโรงเรียนในจังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นการพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารการเรียนการสอนทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นการพัฒนานวัตกรรมการสอนให้ทันสมัย เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีกิจกรรมการเรียนรู้เป็นรายบุคคล ช่วยเพิ่มปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับนักเรียนให้มีมากขึ้น อีกทั้งยังส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถเรียนรู้ได้โดยไม่มีขีดจำกัดในเรื่องเวลาและสถานที่ให้เท่าทันกับสังคมของการเปลี่ยนผ่านที่รวดเร็วต่อไป หากไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในยุค Disruption จะส่งผลกระทบในหลายด้าน ทั้งในระดับผู้เรียน ครู และระบบการศึกษาโดยรวม คือ คุณภาพการเรียนรู้ลดลง ผู้เรียนจะขาดทักษะที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน การเรียนการสอนที่ไม่ได้ปรับให้เหมาะสมกับบริบทของยุคดิจิทัลจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกเบื่อหน่ายและไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ ความไม่เท่าเทียมในโอกาสการศึกษา ผู้เรียนในพื้นที่หรือสถาบันที่ไม่พัฒนานวัตกรรมจะเสียโอกาสในการเข้าถึงเครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่สามารถเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้

การขาดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์อาจทำให้เกิดช่องว่างทางการศึกษาและโอกาสทางอาชีพในอนาคต การลดบทบาทของครู ครูที่ไม่พัฒนาการสอนให้ทันสมัยอาจถูกมองว่าล้าหลัง และไม่สามารถเป็นผู้นำในกระบวนการเรียนรู้ได้ บทบาทของครูอาจถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีหากไม่ได้พัฒนาตนเองให้เป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ ความล้าหลังของระบบการศึกษา ระบบการศึกษาที่ไม่พัฒนาจะสูญเสียความน่าสนใจและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคดิจิทัลได้ การขาดการปรับตัวอาจทำให้ระบบการศึกษาถูกแทนที่ด้วยรูปแบบการเรียนรู้อื่น เช่น การเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์หรือการเรียนรู้นอกระบบ สรุปคือ การไม่พัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในยุค Disruption เป็นการปล่อยให้ระบบการศึกษาติดอยู่ในกรอบเดิม ซึ่งไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลที่รวดเร็ว การปรับตัวและพัฒนานวัตกรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อสร้างผู้เรียนที่พร้อมสำหรับอนาคตและเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่เป็นไปได้ สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ในยุค Disruption ของโรงเรียนในจังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ในยุค Disruption ของโรงเรียนในจังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น จำนวน 3,253 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น จำนวน 341 คน โดยใช้ตารางกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie & Morgan เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert Scale) 5 = 4.50 – 5.00 หมายถึงระดับมากที่สุด 4 = 3.50 – 4.49 หมายถึง ระดับมาก 3 = 2.50 – 3.49 หมายถึง ระดับปานกลาง 2 = 1.50 – 2.49 หมายถึง ระดับน้อย 1 = 1.00 – 1.49 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ PNI
modified

ผลการวิจัย

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหญิง จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 58.65 มีอายุ 30-40 ปี มากที่สุดจำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 33.72 ระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 296 คน คิดเป็นร้อยละ 78.88 และมีประสบการณ์ทำงานมากที่สุด 11-20 ปี จำนวน 195 คน คิดเป็นร้อยละ 57.18

สภาพปัจจุบัน สภาพที่เป็นไปได้และสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ในยุค Disruption ของโรงเรียนในจังหวัดขอนแก่น จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.33$, S.D.= 0.80) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าการวางแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันสูงที่สุด ($\bar{x} = 3.47$, S.D.= 0.87) รองลงมาคือ การเสริมสร้างวัฒนธรรมสร้างสรรค์ ($\bar{x} = 3.37$, S.D.= 0.77) การจัดกระบวนการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{x} = 3.21$, S.D.= 0.98) สภาพที่เป็นไปได้ของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.98$, S.D.= 0.66) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การวางแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสภาพที่เป็นไปได้สูงที่สุด ($\bar{x} = 3.97$, S.D. = 0.72) รองลงมาคือ การจัดกระบวนการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ ($\bar{x} = 3.94$, S.D. = 0.71) การเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้สร้างสรรค์ ($\bar{x} = 3.99$, S.D. = 0.72) และการวัดความสามารถขององค์การในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้

มีค่าเฉลี่ยสภาพที่เป็นไปได้ต่ำที่สุด ($\bar{x} = 3.88$, S.D. = 0.77) สภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.53$, S.D. = 0.64) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การวางแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์สูงที่สุด คือ ($\bar{x} = 4.57$, S.D.=0.67) รองลงมาคือ การจัดกระบวนการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ ($\bar{x} = 4.53$, S.D.=0.69) การเสริมสร้างวัฒนธรรมสร้างสรรค์ ($\bar{x} = 4.52$, S.D. = 0.70) และการวัดความสามารถขององค์กรในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์ต่ำที่สุด ($\bar{x} = 4.44$, S.D. = 0.74)

สภาพปัจจุบันของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.34$, S.D. = 0.81) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า สภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้มากที่สุด คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ($\bar{x} = 3.34$, S.D. = 0.81) รองลงมาคือ นโยบายด้านการศึกษาของรัฐ ($\bar{x} = 3.35$, S.D. = 0.81) สภาพแวดล้อมทางสังคม ($\bar{x} = 3.29$, S.D. = 0.80) และสภาพทางด้านเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยสภาพปัจจุบันต่ำที่สุด ($\bar{x} = 3.25$, S.D. = 0.80) สภาพที่เป็นไปได้ของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.99$, S.D. = 0.65) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า สภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้มากที่สุด คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ($\bar{x} = 4.07$, S.D. = 0.64) รองลงมาคือ สภาพแวดล้อมทางสังคมและนโยบายด้านการศึกษาของรัฐ ($\bar{x} = 3.97$, S.D. = 0.65) และสภาพทางด้านเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยสภาพที่เป็นไปได้ต่ำที่สุด ($\bar{x} = 3.94$, S.D. = 0.65) สภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.53$, S.D. = 0.61) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า สภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้มากที่สุด คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ($\bar{x} = 4.58$, S.D. = 0.60) รองลงมาคือ นโยบายด้านการศึกษาของรัฐ ($\bar{x} = 4.53$, S.D.= 0.62) สภาพแวดล้อมทางสังคม ($\bar{x} = 4.51$, S.D. = 0.62) และสภาพทางด้านเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยสภาพที่พึงประสงค์ต่ำที่สุด ($\bar{x} = 4.50$, S.D. = 0.62)

ความต้องการจำเป็นของการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน โดยภาพรวม ค่าดัชนี PNI_{modified} (2) เฉลี่ย เท่ากับ 0.121 สภาพแวดล้อมภายใน โดยภาพรวม ค่าดัชนี PNI_{modified} (2) เฉลี่ย เท่ากับ 0.467 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน โรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้และความต้องการจำเป็นที่พึงประสงค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กและใหญ่และโรงเรียนขนาดกลางและใหญ่ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สภาพแวดล้อมภายใน โรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้และความต้องการจำเป็นที่พึงประสงค์

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กและใหญ่ กับโรงเรียนขนาดกลางและใหญ่ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผล 4 ประเด็น ดังนี้

1) สภาพปัจจุบันมีค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันโรงเรียนมีส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ในระดับหนึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศรีน้อย ลาวัณย์ ที่พบว่า ครูมีการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ในระดับหนึ่ง แต่ขาดการบริหารเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นระบบทั้งในด้านการสนับสนุนด้านการอบรมศึกษาดูงาน ด้านงบประมาณและการพัฒนาความร่วมมือทางวิชาการในลักษณะของทีมงานสร้างนวัตกรรม ทำให้การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เมื่อพิจารณาสภาพปัจจุบันเป็นรายด้านพบว่า การวางแผนกลยุทธ์เพื่อสร้างนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันโรงเรียนมีการวางแผนกลยุทธ์เพื่อสร้างนวัตกรรมจัดการเรียนรู้มากกว่าการดำเนินการในด้านอื่นๆ สอดคล้องกับวิพรพรรณ ศรีสุธรรม (2561 : ก-ข) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยปรากฏดังนี้ 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานที่ส่งเสริมการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีจำนวน 8 แผนรวมเวลา 12 ชั่วโมง มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.6$, S.D. = 0.48) 2) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.58/81.50 และ 3) การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบสร้างสรรค์เป็นฐานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียน ระหว่างเรียนและหลังเรียน พบว่า เมื่อนักเรียนได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน นักเรียนมีพัฒนาการด้านการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ดีขึ้นทุกด้าน โดยด้านการเข้าใจความท้าทาย มีคะแนนเพิ่มขึ้นสูงสุด (ร้อยละ 84) และด้านการวางแผนปฏิบัติ มีคะแนนต่ำที่สุด (ร้อยละ 75)

2) สภาพที่เป็นไปได้และสภาพที่พึงประสงค์มีค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนและครูตระหนักว่าตนเองมีศักยภาพที่จะร่วมพัฒนาโรงเรียนเพื่อให้เกิดนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ภายในอีก 5 ปี ข้างหน้า (พ.ศ.2570) ในขณะที่โรงเรียนก็มีความพร้อมที่จะพัฒนาในทุก ๆ ด้าน นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนและครูมีความคาดหวังต่อการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ในอนาคตค่อนข้างสูงเห็นได้จากค่าเฉลี่ยของสภาพที่พึงประสงค์ที่สูงกว่าสภาพที่เป็นไปได้ และมีแนวโน้มสูงขึ้นในทุก ๆ ด้าน เมื่อพิจารณาสภาพที่เป็นไปได้และสภาพที่พึงประสงค์เป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยของสภาพ

ที่เป็นไปได้และสภาพที่พึงประสงค์มีลำดับสอดคล้องกันในทุกด้าน โดยการวางแผนกลยุทธ์เพื่อสร้างนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด สอดคล้องกับ พัชรินทร์ ชัยจันทร์ (2562 : 3901-3916) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีทั้งหมด 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน 2) การพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น 3) การอนุรักษ์ สืบสานศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) การพัฒนาการจัดการศึกษาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ กาญจนา เดชสม และคณะ (2566 : 102-115) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลของโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลของโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลของโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่เป็นไปได้ ($PNI_{modified} = .205$) มีค่าน้อยกว่าความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ ($PNI_{modified} = .374$) แสดงให้เห็นว่า การพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ไปสู่สภาพที่เป็นได้ สามารถปฏิบัติได้ง่ายกว่าการพัฒนาไปสู่สภาพที่พึงประสงค์ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ความแตกต่างระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่เป็นไปได้และสภาพปัจจุบันกับสภาพที่พึงประสงค์ในแต่ละด้านมีความสอดคล้องกัน แต่การวางแผนกลยุทธ์เพื่อสร้างนวัตกรรมจัดการเรียนรู้มีความแตกต่างน้อยที่สุด แสดงให้เห็นว่าการให้รางวัลผู้สร้างนวัตกรรมจัดการเรียนรู้มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนามากที่สุด ส่วนการวางแผนกลยุทธ์เพื่อสร้างนวัตกรรมจัดการเรียนรู้มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาน้อยที่สุด สอดคล้องกับนนทวัฒน์ ตรีรัตน์ และ ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ (2559 : 1593-1603) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาครูเพื่อการสอนแบบบูรณาการการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านโรงเรียนโสตศึกษาเทพรัตน์ สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผลการวิจัยพบว่า 1. การพัฒนากลยุทธ์พัฒนาครูเพื่อการสอนแบบบูรณาการการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ได้กลยุทธ์ที่ใช้ในการพัฒนาครู จำนวน 4 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์การวางแผน กลยุทธ์ปฏิบัติการ กลยุทธ์การสังเกตและกลยุทธ์การสะท้อนผล 2. ผลการนากลยุทธ์พัฒนาครูเพื่อการสอนแบบบูรณาการการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน พบว่า ครูมีพัฒนาการในด้านการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 50.36 นักเรียนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพตามความแตกต่างระหว่างบุคคล และมีพัฒนาการดีขึ้น คิดเป็นร้อยละ 27.80

ความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้ของสภาพการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์มีค่า PNI_{modified} (2) เฉลี่ย เท่ากับ .121 โดยมีสองประเด็นที่สูงกว่าค่า PNI_{modified} ได้แก่ การวัดความสามารถขององค์กรในการพัฒนานวัตกรรม มีความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 และการวัดความสามารถขององค์กรในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ มีความต้องการจำเป็นลำดับที่ 2 เมื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นที่พึงประสงค์ของสภาพการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์มีค่า PNI_{modified} (2) เฉลี่ย เท่ากับ .474 โดยมีสองประเด็นที่สูงกว่าค่าเฉลี่ย ได้แก่ การวัดความสามารถขององค์กรในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ มีความต้องการจำเป็นลำดับที่ 2 ความต้องการจำเป็นของสภาพการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้ของสภาพการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์มีค่า เฉลี่ย เท่ากับ .218 โดยมีสองประเด็นที่สูงกว่าค่า PNI_{modified} (2) ได้แก่ สภาพทางด้านเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมทางสังคม เมื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นที่พึงประสงค์ มีค่า PNI_{modified} (2) เฉลี่ย เท่ากับ .467 โดยมีสองประเด็นที่สูงกว่า ได้แก่ สภาพทางด้านเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมทางสังคม

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ของความต้องการจำเป็นในโรงเรียนพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน จำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้และความต้องการจำเป็นที่พึงประสงค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ค่าเฉลี่ยความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้และที่พึงประสงค์ของโรงเรียนขนาดเล็กและใหญ่และโรงเรียนขนาดกลางและใหญ่ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ของความต้องการจำเป็นในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก จำแนกตามขนาดของโรงเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางมีค่าเฉลี่ยความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้และความต้องการจำเป็นที่พึงประสงค์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ค่าเฉลี่ยความต้องการจำเป็นที่เป็นไปได้และที่พึงประสงค์ของโรงเรียนขนาดเล็กและใหญ่ กับโรงเรียนขนาดกลางและใหญ่ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยสรุป โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีค่าเฉลี่ยของความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก ดังนั้น การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค และการพัฒนากลยุทธ์การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์จึงต้องวิเคราะห์จำแนกตามขนาดโรงเรียนด้วย สอดคล้องกับ พระครูวินัยวรารธนา ญาณวโร (สุวรรณเพ็ง) (2566 : ก-ข) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนออนไลน์สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนออนไลน์สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงที่สุดเป็นลำดับแรก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารโรงเรียนควรนำการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์มาเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนของโรงเรียน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียน

1.2 หน่วยงานในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ควรนำการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครู นำมาเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาในระดับเขตพื้นที่

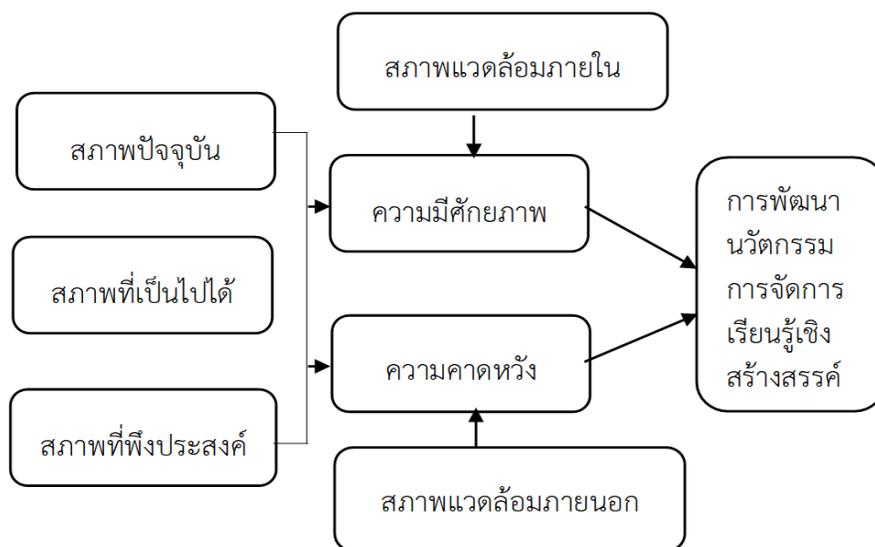
1.3 หน่วยงานระดับนโยบายในกระทรวงศึกษาธิการ ควรนำผลการวิจัยสภาพปัจจุบันสภาพที่เป็นไปได้และสภาพที่พึงประสงค์ การพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์มาใช้วางแผนและนโยบายเพื่อสนับสนุนการพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ของครูในโรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างทักษะการพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้ เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการส่งเสริมให้ครูสร้างวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ แต่ทักษะการพัฒนาวัตกรรมการเป็นทักษะที่ทั้งครูและผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝนและพัฒนาเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ต้องมีการตระหนักว่าตนเองมีศักยภาพที่จะร่วมพัฒนาโรงเรียนเพื่อให้เกิดนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนมีความพร้อมที่จะพัฒนาในทุก ๆ ด้าน การมีความคาดหวังต่อการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ในอนาคต จากสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก ตั้งแผนภาพ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ในยุค Disruption

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติ การศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545. โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

กาญจนา เดชสม และคณะ. (2023). กลยุทธ์การพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัล ของโรงเรียนมัธยมศึกษา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม, 13(1), 102-115. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/npuj/article/view/260939>

นนทวัฒน์ ตรีนันทวัน และ ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ. (2559). กลยุทธ์การพัฒนาคู่มือการสอนแบบ บูรณาการการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านโรงเรียนโสตศึกษาเทพรัตน์ สำนักบริหารงานการศึกษา พิเศษ. วารสารฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ, 9(3), 1593-1603. <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/75745>

- พระครูวินัยธรวรรณ ญาณวโร (สุวรรณเพ็ง). (2566). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนออนไลน์
สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ของครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนสังกัดเทศบาล
นครขอนแก่น. (ครุศาสตร์ศึกษบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พัชรินทร์ ชัยจันทร์ และคณะ. (2562). กลยุทธ์การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนสังกัดองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 6(8), 3901-3916. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/194294>
- วชิราภรณ์ พัดเกิด และคณะ. (2567). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารและการจัดการหลักสูตร
คณะบริหารธุรกิจสถาบันรัชต์ภาคย์. วารสารรัชต์ภาคย์, 14 (33), 105-118. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RJPJ/article/view/212712>
- วรางคณา ผลประเสริฐ. (2554). แนวคิดการจัดการเชิงกลยุทธ์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และ มาร์ต พัฒนผล. (2562). การจัดการเรียนรู้ในยุค Disruptive Innovation. ศูนย์ผู้นำ
นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- วิพรพรรณ ศรีสุธรรม. (2561). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน เพื่อส่งเสริมการ
แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4. (วิทยานิพนธ์
ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม).
- สมควร นามสีฐาน. (2561). การพัฒนานวัตกรรมการสอนสังคมศึกษาแนวพุทธในศตวรรษที่ 21. วารสาร
บัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น, 5(1), 82-95. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jg-mcukk/article/view/243755>
- สมควร นามสีฐาน. (2562). กลยุทธ์การสอนสังคมศึกษาสู่การพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ตาม
แบบพุทธวิธี. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น, 6(2), 42-55. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jg-mcukk/article/view/243450>
- สุทิน แก้วพนา และคณะ. (2564) .กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน. วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 22(1), 91-112.
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/cmruresearch/article/view/242868>